

LESBRIEF DE KONING STERFT

ToneelSchuur
Producties

REGIE
**OLIVIER
DIEPENHORST**

TEKST
**EUGENE
IONESCO**

ABSURDISTISCHE
KLASSIEKER MET O.A.
ABKE HARING
(WINNARES THEO D'OR)

**DE
KONING
STERFT**

Beste docenten,

Binnenkort bezoekt u met uw leerlingen onze Toneelschuur productie *De koning sterft* in regie van Olivier Diepenhorst. Hierbij ontvangt u de lesbrief die hoort bij deze voorstelling, zodat u uw leerlingen kunt voorbereiden op een mooie theateravond.

Deze lesbrief bevat de volgende informatie:

1. Achtergrond informatie: Eugène Ionesco, absurd toneel en de bewerking van Olivier Diepenhorst
2. Credits voorstelling / rolverdeling
3. Achter de schermen bij de repetities: filmpje en artikel
4. Aantal scenes uit 'De koning sterft'
5. Drie lesopdrachten
6. Slotwoord

1. EUGÈNE IONESCO

Eugène Ionesco was een succesvolle toneelschrijver die in 1909 werd geboren in Roemenië. Gedurende zijn leven heeft hij afwisselend in Frankrijk en Roemenië gewoond, om uiteindelijk vanaf 1942 – tijdens de Tweede Wereldoorlog – voorgoed in Frankrijk te blijven. Op 84-jarige leeftijd stierf Ionesco in Parijs. Zijn grafsteen, die hij samen met zijn vrouw Rodica deelt, draagt de tekst: 'Prier le Je Ne Sais Qui J'espère: Jesus-Christ' (Bid tot de ik-weet-niet-wie: Jezus Christus, hoop ik). Zijn hele leven heeft Ionesco zich beziggehouden met de vraag of God wel of niet bestaat. In zijn twijfel heeft hij altijd de hoop gehouden dat er wel een God moet zijn, zodat er een plek is waar de mens heen kan gaan als hij sterft.

Tot Ionesco's vroege toneelstukken worden *De kale zangeres* (1950) en *De les* (1951) gerekend. *Rhinoceros* (1959), *De koning sterft* (1962) en *De honger en de dorst* (1965) worden als zijn latere werken beschouwd. Ionesco schreef *De koning sterft* toen hij zelf ziek was. In deze tekst zie je duidelijk zijn eigen angst voor de dood en het grote niets. *De koning sterft* werd in 1963 voor het eerst, en met succes, in Nederland opgevoerd in de Stadsschouwburg van Amsterdam

ABSURD TONEEL

In Ionesco's toneelstukken komen typische absurdistische thema's aan bod, zoals de dood en de betekenisloosheid van het leven. De schrijver wordt gezien als een belangrijke vertegenwoordiger van het absurde toneel. Absurdistische toneelstukken maken geen gebruik van realistische settings, personages en situaties. Ook wijzen deze stukken de wetten van de logica af. Zo verandert in *Rhinoceros* iedereen uiteindelijk in een neushoorn.

Absurde toneelstukken hebben vaak een droomachtige sfeer en dialogen waarin langs elkaar heen wordt gesproken. Ionesco's eerste stuk *De kale zangeres* is hier een goed voorbeeld van. Twee op en top Engelse echtparen gaan in dialoog met zichzelf en elkaar. Het gesprek gaat eigenlijk over niets en er wordt gepraat in het luchtledige. Ionesco laat hiermee zien hoe alledaagse gesprekken zinloos zijn en hoe echte

communicatie vaak ontbreekt. Met *De kale zangeres* baarde Ionesco veel opzien. Het stuk wordt gezien als een kern voor het absurde toneel.

DE KONING STERFT

Zoals de titel al doet vermoeden gaat *De koning sterft* over een koning die op het punt staat te sterven. Het stuk focust zich op dit thema, maar dit betekent niet dat het alleen maar over de dood gaat. *De koning sterft* gaat ook heel erg over leven en wat het betekent te moeten leven met de wetenschap dat het eindig is. Ionesco toont in dit stuk dat sterven niet angstaanjagend hoeft te zijn als je maar elke dag aan de dood denkt. Door de dood te omarmen als iets dat op een dag komt, kun je vrediger en waardevoller leven.

Het hoofdpersonage Koning Bérenger I regeert al eeuwen over zijn koninkrijk. Hij heeft in verschillende veldslagen de dood meermaals in de ogen gezien, maar heeft nooit rekening gehouden met het feit dat de dood ook voor hem is. We hebben te maken met een koning die zichzelf onsterfelijk beschouwt en in een persoonlijke crisis belandt wanneer hij beseft dat ook hij moet sterven. Met zijn dood zullen zijn koninkrijk, zijn bewoners en zelfs de aarde verdwijnen. Wanneer de koning er niet meer is om waar te nemen, zal het hele universum er niet meer zijn.

In de loop van het verhaal valt de aarde uiteen en wordt de planeet steeds meer onleefbaar. De landgrenzen wijken terug, er leven nog maar een paar bejaarden, de dijken breken door, gebouwen branden af en de grond zakt weg. Ionesco benoemt hier natuurverschijnselen die het einde van de wereld aankondigen, de Apocalyps. Hij verwijst hiermee naar het klimaatprobleem. Dit is een actueel thema met de gevolgen van de opwarming van de aarde die voelbaar worden. Zomers worden warmer en droger waardoor dijken kunnen doorbreken. In de winter is er juist meer regenval en storm waardoor land onder water komt te staan. Steeds meer weerextremen zullen er in de toekomst te zien zijn.

BEWERKING OLIVIER DIEPENHORST

De tekst is bewerkt door regisseur Olivier Diepenhorst tot een nieuw toneelstuk. De volgorde van de originele tekst is door elkaar gegooid en veel lange, ouderwetse zinnen zijn geschrapt. De situatie van de voorstelling is alsof je naast het bed van iemand zit die op sterven ligt. Je weet niet hoe lang het nog gaat duren voordat hij of zij dood gaat. De tijd is uitgerekt: soms voelt een minuut als een uur en soms voelt een uur als een minuut.

Olivier heeft er voor gekozen dit stuk op te voeren omdat Ionesco in *De koning sterft* een oprechte en troostende poging doet het sterven te beschrijven. Ook vindt Olivier de thematiek van klimaatverandering erg belangrijk. Door de uitvindingen van de mens vanaf de Tweede Wereldoorlog warmt de aarde sneller dan verwacht op. De mens is uitgegroeid tot een machtig wezen, die zelf het klimaat op aarde kan beïnvloeden. Kunnen we iets doen tegen de klimaatverandering? Hoe lang is onze planeet nog leefbaar? Hoe gaan we met het grote einde om? *De koning sterft* is een requiem voor het leven op aarde.

2. CREDITS DE KONING STERFT

Regie + bewerking: Olivier Diepenhorst, tekst: Eugene Ionesco, vertaling: Tom Kleijn

Met: Abke Haring als de koning, Krisjan Schellingerhout als Marguerite, Imke Smit als Marie, Jip van den Dool als de wachter

decor: Marc Warning, kostuumontwerp: Vita Mees, lichtontwerp: Casper Leemhuis, geluidsontwerp: Pim van den Heuvel, dramaturgie: Laura Schomaker, met dank aan Koen Tachelet.

3. ACHTER DE SCHERMEN BIJ DE REPETITES VAN DE KONING STERFT

Regisseur Oliver Diepenhorst en hoofdrolspeelster Abke Haring vertellen in dit filmpje over hun versie van *De koning sterft* https://youtu.be/ndV0_A9XPaQ

Lees hier het online verslag de verslaggever van Haerlems Bodem over zijn bezoek aan de repetities van *De Koning sterft*:

<https://haerlemsbodem.nl/de-koning-sterft-een-kijkje-achter-de-schermen/>

4. SCÈNES UIT DE KONING STERFT

In de bijlage achterin deze lesbrief vindt u drie scènes die een indruk geven van de tekst, de stijl en de taal. Het is goed om deze scènes te lezen samen met uw leerlingen. Deze encensering van *De koning sterft* zal fysiek zijn. Er zal veel dynamiek in de speelstijl en mis-en-scene zijn.

5. LESOPDRACHTEN NAAR AANLEIDING VAN DE THEMATIEK

OPDRACHT 1: LEEF ALSOF HET JE LAATSTE DAG IS

Een grote hit van Andre Hazes junior, *LEE!*, heeft aanknopingspunten met de voorstelling. *Leef! Alsof het de laatste dag is*. De hele handeling van de voorstelling *De Koning Sterft* is namelijk de laatste levensdag van de koning.

Refrein uit *Leef!*

Leef, alsof het je laatste dag is

Leef, alsof de morgen niet bestaat

Leef, alsof het nooit echt af is

En, leef, pak alles wat je kan

Stel je voor: Jij bent koning en het is jouw laatste dag. Maak jouw bucketlist wat jij op die dag nog allemaal zou willen doen?

Minimaal 5 dingen en maximaal 10 activiteiten, handelingen, zinnen die je nog tegen iemand wil zeggen of doen.

Voor de docent:

Deze opdracht kan zo groot of klein mogelijk gemaakt worden. Opdracht kan enkel geschreven worden. Opdracht kan ook voorgelezen worden. Opdracht kan ook beeldend gemaakt worden door middel van een tekening, collage/moodboard of een digitale tekening. Zoals de collage hiernaast, die gemaakt is naar aanleiding van een andere productie van ons.

OPDRACHT 2: DE KONING STERFT EN DE WERELD/FEIT EN FICTIE

In 1962 werd *De koning sterft* geschreven. Zoals Olivier Diepenhorst eerder verwoordde "Ook vindt Olivier de thematiek van klimaatverandering erg belangrijk".

Lees eerst deze passage uit "*De Koning Sterft*"

MARGUERITE

Zijn paleis ligt in puin. Zijn land braak. Zijn bergen zakken in. De zee is door de dijken gebroken, heeft het land onder water gezet. Het moet gaan zoals het hoort. Zodat het een succes wordt, een triomf. Het is lang geleden dat hij er een had. Hij onderhoudt het land niet meer. In plaats van de bodem te verstevigen, laat hij hectares wegzinken in bodemloze afgronden.

MARIE

Je kunt niet vechten tegen aardbevingen.

MARGUERITE

Hij had moeten verstevigen, coniferen moeten planten op het stuifzand, de bedreigde terreinen moeten cementeren.

MARIE

Je kunt niets doen tegen het onvermijdelijke,

MARGUERITE

Nu zit het koninkrijk vol gaten.

MARIE

...tegen de natuurlijke erosie.

MARGUERITE

Om maar te zwijgen van al die oorlogen. Zijn soldaten wilden niet vechten. Terwijl zij dronken waren en sliepen, verschoven de burens de grenspalen zodat het nationale territorium is gekrompen.

MARIE

Het waren gewetensbezwaarden.

MARGUERITE

Bij ons werden ze gewetensbezwaarden genoemd. In de legers van onze vijanden werden ze lafaards, deserteurs genoemd en geëxecuteerd. U ziet het resultaat: met de grond gelijk gemaakte steden, platgebrande zwembaden, leegstaande café's. Bij het begin van zijn regeerperiode waren er negen miljard inwoners.

MARIE

Het waren er teveel.

MARGUERITE

Nu zijn er nog maar zo'n duizend bejaarden.

MARIE

Er was geen plaats meer.

MARGUERITE

Minder. Ze overlijden terwijl ik met u praat.

MARIE

Er zijn ook vijfenveertig jonge mensen.

MARGUERITE

Die ze elders niet willen hebben. Wij willen ze evenmin: ze zijn met geweld naar ons teruggestuurd.

Deze passage is geheel fictief, of toch niet? Zoek uit of deze problematieken van klimaatverandering, volksverhuizingen en oorlogen ook in 1962 speelden. En hoe staat het ervoor anno 2019?

OPDRACHT 3: SCHRIJF EEN MONOLOOG

Schrijf een korte monoloog vanuit het perspectief van een koning die zijn rijk en land ziet ineenstorten. Maximaal 10 regels.

TOT SLOT

Voor aanvang van de voorstelling

Acteurs horen, voelen en zien alles. Voor de gehele zaal is het belangrijk dat telefoons uit zijn en dat er niet gesproken wordt tijdens de voorstelling. Met concentratie en aandacht komt ieder theaterstuk het beste tot zijn recht.

Na afloop van de voorstelling

In deze voorstelling werden sommige vrouwenrollen door mannen of mannenrollen door vrouwen gespeeld. Olivier zegt daar het volgende over: "Het is een genderneutrale rolverdeling. Ik wist eerder dat ik met de acteurs Abke Haring en Krisjan Schellingerhout wilde werken dan dat ik een stuk had gekozen. Nadat ik dit stuk *De koning sterft* had gekozen, vond ik Abke de beste voor de rol van koning en Krisjan de beste voor de rol van Maquerite.

BIJLAGE 1: DRIE SCÈNES UIT DE KONING STERFT

Lees deze scènes met elkaar hardop. Luister naar de taal en hoe de interactie is tussen de personages. Zitten er absurde momenten in de dialogen tussen de personages? Zo, ja waarin? Wordt dit behandeld in de dramalessen, dan kunnen de scènes natuurlijk ook gespeeld worden. De encenering van Olivier Diepenhorst is fysiek. Op welke momenten en hoe zou je dat kunnen uitspelen?

1. SCÈNE 3

2 personages: Marguerite & Marie, twee koninginnen.

Situatie: Marie is erg verdrietig dat de Koning sterft.

MARGUERITE (tegen Marie.)

Je ogen zijn rood. Daar word je niet mooier van.

MARIE

Dat weet ik.

MARGUERITE

Begin je weer te snikken?

MARIE

Ik kan het niet tegenhouden!

MARGUERITE

Paniek dient nergens toe.

MARIE

Ik hoop nog altijd ...

MARGUERITE

Tijdverspilling. Hopen, hopen! (Ze haalt haar schouders op.)

MARIE

Heeft u de dokter gezien? Wat zegt hij?

MARGUERITE

Wat u weet.

MARIE

Misschien vergist hij zich.

MARGUERITE

De voortekens liegen niet.

MARIE

Misschien heeft hij ze verkeerd geïnterpreteerd.

MARGUERITE

De voortekens liegen niet. U weet dat.

MARIE (kijkt naar de muur.)

Oh! Die barst!

2. SCENE 11

4 personages: Wachter, Koning, Marguerite en Marie

Situatie: De koning wantrouwt zijn afzetting/dood.

KONING

Ik begrijp het. Het is een complot. Jullie willen dat ik afstand doe van de troon.

MARGUERITE

Dat zou beter zijn. Doe vrijwillig afstand, dat is beter.

KONING

Dat ik afstand doe?

MARGUERITE

Ja. Doe in moreel en administratief opzicht afstand.

MARIE

Weiger. Luister niet naar haar.

KONING

Ze is gek. Ze is een verrader.

MARIE (tegen de Koning.)

Ze moet vastgezet worden.

KONING (tegen de Wachter.)

Wacht, arresteer haar.

MARIE

Wacht, zet haar vast. (Tegen de Koning.) Goed zo. Geef orders.

KONING (tegen de Wachter.)

Arresteer haar. Sluit haar op. Voer haar af. Zet haar achter slot en grendel. Gooi haar in de vergeetput.... Arresteer haar. Ik beveel het.

MARIE (tegen de Wachter.)

Zet haar vast.

WACHTER (zonder te bewegen.)

In naam van Zijne Majesteit ... ik ... ik zet u vast.

MARIE (tegen de Wachter.)

Komt er nog wat van.

KONING (tegen de Wachter.)

Doe het, doe het nu, Wacht.

WACHTER

Sire, het leger is verlamd....

MARGUERITE (tegen de Koning.)

Majesteit, je ziet het toch.

MARIE (tegen de Koning.)

Geloof haar niet. Ze wil je hypnotiseren. Het is een kwestie van willen.

Leg alles en iedereen je wil op.

WACHTER

Ik ... in naam van de Koning ... ik ...

(Hij houdt op met praten, zijn mond half open.)

KONING (tegen de Wachter.)

Wat houdt je tegen? Spreek, schiet op. Denk je soms dat je een standbeeld bent?

MARIE (tegen de Koning.)

Stel hem geen vragen. Discussieer niet. Beveel. Dwing hem door de duizelingwekkende kracht van je wil.

MARGUERITE

Hij kan zich niet meer bewegen, Majesteit.

KONING

We zullen nog wel eens zien of ik geen macht meer heb.

3. SCÈNE 16

4 personen, De koning en de Wachter, Marie en Marguerite

Situatie: De koning heeft levenslust, ook al ligt hij op sterven. De wachter daarin tegen heeft weinig levenslust

KONING (tegen de Wacht.)
Zeg eens, wat doet jouw vrouw?

WACHTER
Ik ben weduwnaar.

KONING
Waaraan denk je als je hier de wacht houdt?

WACHTER
Aan niets, Majesteit.

KONING
Waar kom je vandaan? Van welke familie?

MARGUERITE (tegen de Koning.)
Dat heeft je nooit geïnteresseerd.

MARIE
Hij heeft nooit tijd gehad het hem te vragen.

MARGUERITE (tegen de Koning.)
Dat interesseert je niet echt.

KONING (tegen de Wacht.)
Vertel me over je leven. Hoe leef je?

WACHTER
Ik leef slecht, Heer.

KONING
Je kunt niet slecht leven. Dat is een contradictie.

WACHTER
Het leven is niet mooi.

KONING
Het is het leven.

WACHTER
's Winters als ik opsta, is het nog donker. Ik heb 't dan ijskoud.

KONING
Houd je er niet van het koud te hebben?

WACHTER

's Zomers als ik opsta, begint het net dag te worden. Het licht is dan grauw.

KONING (verrukt.)

Het licht is grauw! Blauw, rose, wit, groen, grauw!

WACHTER

Sinds er geen huishoudster meer is, doe ik de was. Ik heb pijn aan mijn handen, ik heb kloven in mijn huid.

KONING (verrukt.)

Pijn. Huid. Je voelt!

WACHTER

Ik leeg de po's. Ik maak de bedden op.

KONING

Je maakt de bedden op! Je gaat erin liggen, je valt in slaap, je wordt wakker. Iedere dag wakker worden ... Iedere morgen ter wereld komen